

Slovenija je zabredla v močvirje. Kako iz njega?

Vojko Starovič, Delo, 17.06.2015

Razkrajanje družbe: Odgovor je zdrava pamet, domoljubje, sodelovanje in usklajevanje

Od kod neenotnost, razprtije, korupcija, težave gospodarstva in institucij, vsesplošno nezaupanje in razkrajanje družbe? Kako smo Slovenci, ki smo se sami imeli za sposobne, delovne in poštene in drugi nas za vzhodno Švico, postali pokvarjeni in nesposobni? Mogoče pa je vzroke treba iskati drugje, recimo v sistemu in zamislih, ki smo jih uvedli po sugestijah drugih. Vse skupaj je namreč videti kot uresničevanje »washingtonskega konsenza«, ki so ga so zasnovale multinacionalke z namenom rušenja ovir v njihovi rasti in širjenju.

Da sistemi odločilno vplivajo na vedenje in ravnanje ljudi, je že leta 1970 dokazal ameriški profesor dr. Philip Zimbarda. Z znamenitim poskusom Zapor Stanford je preverjal, ali je mogoče ustvariti razmere, ki med navadnimi študenti sošolci ustvari sovražne tabore. Preverjal je, ali bosta zloben sistem in okolje prevladala in pokvarila ljudi. Poskus je potekal v okolju in po principih pravega zapora. Pol študentov je igralo vlogo paznikov, druga polovica pa zapornikov. Zaradi čustvenih zlomov študentov zapornikov (med pazniki tega ni bilo) so morali poskus predčasno prekiniti. Pravila igre, skupinska dinamika, uniforme in razlika v moči so bile za študente paznike opravičilo za psihično in fizično nasilje nad sošolci. Rezultat poskusa je gladka zmaga zlobe nad človečnostjo. Oblast kviri.

Dr. Zimbarda je nazorno pokazal, da smo ljudje vodljiva čredna bitja, ki zlahka podležemo pravilom in zunanjemu videzu. Ta lastnost je sicer koristna in nujna za učinkovito delovanje družbe in njenih sistemov, kakršen je, recimo, promet. Vsi pač ne moremo odločati o vsem, že zato ne, ker nihče ne obvlada vsega. Po drugi strani pa nas ta naša vodljivost dela za lahko tarčo manipulacij. Lep primer je doktrina Brzezinski, za katero je velik in domišljen pogon. Pod krinko širjenja demokracije doktrina s pomočjo propagande, financiranjem nasprotnikov in drugimi prijemi specialne vojne družbene razlike povzdigne v nasprotja in sovraštvo, v nemire in spopade, ki so pogosto izgovor tudi za posege od zunaj (v Južni Ameriki, arabskih deželah, Aziji, Ukrajini ...). Po principu deli in vladaj ustvarjajo pogoje za menjavo sistema v korist multinacionalk. Te si z novim trgovinskim sporazumom ZDA-Evropa prizadevajo prilastiti tudi sodno funkcijo.

Zdrava pamet

Vendar pa imamo ljudje tudi protiorožje proti manipulaciji in ideološkim prevaram. To je zdrava pamet, ki odpira možnost za neodvisno presojo, kaj je dobro in kaj ne. Zdrava pamet namreč izhaja iz notranje logike stvari, temelji na rezultatih (dosežek razsvetljenstva in znanosti) in izkustvih, na vrednotah in notranjih občutkih, ki v sebi nosijo modrost nezavednih sporočil in strategij, ki so vtkana v naše gene in so sad večdesettisočletnih evlucijskih in civilizacijskih izkušenj. To je občutek za mero in pravičnost, kar je imanentna lastnost človeka, ki mu omogoča, da lahko še tako umetelno pripravljene »resnice« in razlage spregleda kot lažne in škodljive.

Zdrava pamet nam tako govori, da če seješ laž in zlo, ne moreš pričakovati, da bo raslo dobro. Če smo egoizem in pohlep povzdignili v vrednoto in denar v cilj, ne moremo pričakovati, da bomo želi moralno družbo in da se najbolj pohlepni pri prisvajanju denarja ne bi posluževali nemoralnih dejanj. Osnova morale sta namreč pravičnost in solidarnost, ki človeka silita, da svoja dejanja ureja po nečem drugem, ne pa zgolj po svoji sebičnosti (Émile Durkheim). Zdrava pamet tudi ve, da stvari ponavadi niso take, kot se prikazujejo, in se zato sprašuje, kdo ima koristi od tega. *Qui bono?* Kdo ima največje koristi od nekega družbeno-ekonomskega sistema. So to posamezniki, so to privilegirane skupine ali je to skupnost. Gre za tipična moralna, politična in ideološka vprašanja, zato se tudi ekonomiji, ko se iz hišne ravni preseli na družbeno raven, reče politična ekonomija.

Vzemimo idejo konkurenčnosti, ki jo na veliko propagirajo svetovni centri moči, naši politiki in novinarji pa ubogljivo ponavljajo in širijo. Gre za trditev, da sta trg in svobodna konkurenca edini verodostojni sredstvi za upravljanje družbe in gospodarstva, zato koristi vsem. Ta trditev je že v osnovi protislovna. Če nekdo zmaguje, potem drugi izgublja. Na koncu tekmovanja je le en zmagovalec, vsi drugi pa zgube. Da je temu tako, jasno kažejo rezultati globalne tekme, ki je seveda daleč od pojma poštene tekme. Bogati imajo pač moč, da si prikrojijo sisteme v svojo korist, ki jih dela še bogatejše in revne še revnejše. Danes en odstotek ljudi poseduje 99 odstotkov premoženja sveta. Osemdeset najpremožnejših zemljanov ima več premoženja kot 3,5 milijarde najrevnejših. Končni zmagovalec bo iz svoje zasebne Zemlje nepotrebno »drhal« tudi izgnal, če se mu bo to zahotelo. Zdrava pamet ve, da tako neravnotežje ne gre, prej bosta revolucija in vojna.

Na srečo se zdi, da je v Sloveniji kljub močnemu propagiranju neoliberalne vere še vedno dovolj zdrave pameti. Na to kažejo rezultati zadnjih volitev, ki izražajo željo po spremembi, saj so volivci namenili zmago povsem novim strankam. Čeprav se je izkazalo, da te stranke nimajo dovolj moči, znanja in poguma za izvedbo resničnih sprememb, je trend razgradnje slovenske države le upočasnen.

Moč in pogum

Poleg zdrave pameti sta torej potrebna tudi moč in pogum. Ni dovolj, da zdravorazumsko presojamo vzroke težav. Potrebna sta tudi pogum, politična volja in moč, da se spopademo z dejstvi, kakršna so, in da spremenimo tisto, kar spremeniti moremo in moramo, da se naša država ne bo znašla na smetišču zgodovine.

Domoljubje, sodelovanje in usklajevanje

Zdrava pamet ve, da smo skupaj močni in da nas povezuje ljubezen do domovine in naša kultura. To nas je krepilo in ohranjalo skozi stoletja in pripeljalo do lastne države. To je do strukture, ki omogoča gradnjo blaginje in ravnotežja za svoje ljudi ter obrambo pred tujo silo in plenilsko ekonomijo.

Država, ki hoče prosperirati, mora zato jasno povedati, kaj je njen nacionalni interes, kdo sovražniki in kdo prijatelji. Zato je nacionalni interes, ki ga domači kompradorji tako silovito napadajo, temelj obstoja vsake države. Ta temelj je povsem jasno zapisan tudi v našo ustavo. To je pravna in socialna država, kjer ima oblast ljudstvo. Z ustavo država obljublja skladen civilizacijski in kulturni razvoj, varstvo človekovih pravic, zaposlovanje in ohranjanje narave in kulture ter tudi svobodo gospodarske pobude in lastnine, ki pa se ne sme uporabljati v nasprotju z javno koristjo.

Gre za najvišjo politično obljubo države svojim državljanom, katero morajo uresničevati »naši« politiki, ki smo jim zaupali vodenje države. Ti pa so se izkazali za povsem nesposobne zaščititi dolgoročne interese svojih državljanov. Namesto da bi dano nadgradili z jasno skupno vizijo, cilji, strategijami in ukrepi za skupno dobro, so se priklonili ideji, da je njihovo osebno bogatenje dobro tudi za vse druge. Namesto vodenju države z državljansko modrostjo v korist ljudstva, so se posvetili grabljenju ekonomske moči zase in svoje podpornike. Pri tem ne izbirajo sredstev. Tako smo priča stalnemu prerivanju drugega proti drugemu, pljuvanju po preteklosti, zlorabi mrtvih, korupciji in fevdalizaciji države (fevdalizacija je podeljevanje položajev svojim vazalom v državnih in gospodarskih institucijah, ki prinašajo moč in denar). V tej džungli so seveda uspešni zviti, pohlepni in brezobzirni. Ali takšen izbor elite lahko vodi v uspešno družbo?

Poglejmo zadevo tudi skozi prizmo rezultatov. Če primerjamo tri časovna obdobja slovenske države v smislu kazalnikov, na katere prisega sedanja »elita«, se pokaže popolnoma drugačna slika, kot nam jo prikazujejo.

1. 20 let v »gnili« Socialistični republiki Sloveniji (1967–1987). Gre za obdobje od uveljavitve samoupravljanja, delavskih svetov in tržnega gospodarstva pa do začetka razpadanja nekdanje domovine.

2. 10 let samostojne Slovenije (1994–2004). Gre za obdobje določene kontinuitete, to je od stabilizacije razmer po osamosvojitvi in do vstopa v Evropsko unijo;

3. 10 let v Evropi (2004–2014). Gre za obdobje izgube samostojnosti, lastne valute in obrambe. Gre za obdobje, v katerem je zaživela »privatizacija« po tujem nareku.

V prvem in drugem obdobju se je BDP podvojil vsakih deset let, zadolženost pa je bila pod 30 odstotkov. V tretjem obdobju je nato rast BDP drastično padla, za kar 80 odstotkov, zadolženost pa se je trikratno povečala in Slovenija se je iz zgodbe o uspehu spremenila v zadolžena bolnika.

Še je čas za konsolidacijo. Namesto prerivanja out-out po receptih tujine raje uporabimo kulturo in mehanizme vključevanja in dogovarjanja, ki jih poznamo danes (Državni svet, socialni svet, participacija zaposlenih, civilna družba ...) in ki smo jih poznali včeraj (soseska, Krekov koncept, skupna lastnina ...). V pogojih vključevanja in usklajevanja interesov se namreč zgodi koherenca – usklajenost delovanja, ki je pogoj za uspešno delovanje vsakega, bodisi mehanskega, naravnega ali družbenega sistema.

Vojko Starovič, magister poslovnih ved